

SVERIGES KRISTNA RÅDS SKRIFTSERIE – NR 5

*Ekumeniska riktlinjer
vid sexuella övergrepp
i kyrkliga miljöer*

– Reviderad utgåva

***Ekumeniska riktlinjer
vid sexuella övergrepp
i kyrkliga miljöer***

– Reviderad utgåva

Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer

Sveriges kristna råds skriftserie nr 5

Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer antogs av Sveriges kristna råds styrelse 2003. Dessa har nu uppdaterats och reviderats av en arbetsgrupp. I arbetsgruppen har ingått Olle Kristenson, Emma Nygren, Mikael Stjernberg samt Helen Åkerman.

Antaget av Sveriges kristna råds styrelse 2018-02-08.

I Sveriges kristna råd möts medlemskyrkor fördelade på fyra kyrkofamiljer. I dessa rymmer olika kristna traditioner i vårt land.

Sveriges kristna råd
Box 14038, 167 14 Bromma
Tel: 08-453 68 00
E-post: info@skr.org
www.skr.org

Foto omslag: Mikael Stjernberg
Layout: Skilltryck AB
Tryck: Skilltryck AB
ISSN: 1650-9196
Utgivningsår: 2018

Förord

Sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer är ett allvarligt och försummat problem. Att vi som enskilda kristna och kyrkor reagerar tydligt mot sexuella övergrepp och trakasserier är en avgörande trovärdighetsfråga. Kyrkorna måste kunna erbjuda trygga miljöer där ingen ska behöva utsättas för sexuella övergrepp, som vi definierat som ”varje slag av ovälkommet sexuellt uppträdande i ord eller handling”.

2003 antog styrelsen för Sveriges kristna råd (SKR) Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer (Nr 5 i SKR:s skriftserie). Dessa riktlinjer hade utarbetats i en bred process med bland annat företrädare för kyrkor och kristna ungdomsorganisationer. En grupp på SKR:s kansli har på styrelsens uppdrag reviderat riktlinjerna och inhämtat synpunkter från bland annat arbetsgivarorganisationer och fackliga företrädare.

Riktlinjerna tar sikte på

- övergrepp som sker i kyrkliga miljöer, inte i samhället i övrigt
- övergrepp mot såväl barn och ungdomar som vuxna
- övergrepp från såväl anställda som förtroendevalda och frivilligarbetare inom kyrkorna.

Denna revision av skriften antogs av styrelsen 8 februari 2018, som rekommenderar sina medlemskyrkor och deras ungdomsorganisationer att anta och använda riktlinjerna.

Vi överlämnar härmed dessa ekumeniska riktlinjer till kyrkorna och deras ungdomsorganisationer som ett instrument för användning på alla nivåer i kyrkornas arbete. Samtidigt är vi medvetna om att detta instrument måste utvecklas i ett kontinuerligt växelspel med verkligheten och välkomnar alla synpunkter på innehåll och inriktning för framtida översyn.

Antje Jackelén, ärkebiskop Svenska kyrkan
Dioscoros Benyamin Atas, ärkebiskop Syrisk-ortodoxa kyrkan
Anders Arborelius, biskop Stockholms katolska stift
Lasse Svensson, kyrkoledare Equmeniakyrkan
Karin Wiborn, generalsekreterare, Sveriges kristna råd

Innehåll

Förord	5
1 Inledning	7
2 Teologiska grundtankar i korthet	8
3 Vad menar vi med sexuella övergrepp?	10
4 Förebyggande arbete	14
5 Att tillsätta tjänster och uppdrag.....	16
6 Ansvar gentemot den som blivit utsatt för övergrepp.....	18
7 Åtgärder gentemot den som är anklagad eller misstänkt.....	21
8 Utbildning och spridning av materialet.....	23
9 Litteratur, material och organisationer.....	24

1. Inledning

Kyrkorna vill med dessa ekumeniska riktlinjer tydligt markera att sexuella övergrepp aldrig kan tolereras.

Det är idag väl känt att sexuella övergrepp sker också i kyrkliga miljöer. De ekumeniska riktlinjerna är ett sätt för medlemskyrkorna i Sveriges kristna råd att lyfta dessa frågor och att visa på att, även om det inte är möjligt att helt undvika att sexuella övergrepp sker, så är det möjligt att minimera riskerna. Riktlinjerna innehåller också råd och tips om hur man ska och kan agera när övergrepp har skett. En trovärdig kyrka står på den utsattes sida och bidrar till att skapa rättvisa för den utsatte genom att hålla förövaren ansvarig för sina handlingar. Att försöka dölja det som skett genom att förtiga eller att inte agera skadar kyrkan mer än att öppet reda ut vad som skett och på olika sätt ta ansvar för det.¹

I kyrkorna i Sverige finns olika kategorier av ansvariga: ämbetsbärare och lekfolk, anställda, frivilligt engagerade och förtroendevalda. Till större delen omfattar riktlinjerna alla dessa. På de ställen där enbart någon av kategorierna åsyftas kommer detta att markeras. På samma sätt när det gäller de människor som riskerar att utsättas för övergrepp: barn, ungdomar och vuxna. Det mesta av texten handlar om alla tre grupperna. Vissa avsnitt handlar enbart om någon eller ett par av de tre och markeras också.

Riktlinjernas olika delar innehåller teologiska och principiella resonemang, men också praktiska tips och idéer om hur man kan gå tillväga i olika konkreta situationer.

1. Läs gärna mer i *Responding to Clergy Misconduct* av Rev. Dr. Marie Fortune, Faithtrust Institute, 2009.

2. Teologiska grundtankar i korthet

MÄNSKLIGHET, SEXUALITET OCH MAKT

Den kristna trons syn på människans sexualitet är positiv. Sexualiteten är grunden för människosläktets fortlevnad, men den hör också samman med gemenskap, närhet och värme, lust och njutning. I den ömsesidiga sexualiteten kan vi människor få uppleva något av det allra största livet har att ge. Som mycket annat mänskligt kan dock också sexualiteten missbrukas och förvridas. I kombination med våld och/eller maktutövning kan sexualiteten förvandlas till någonting mycket farligt. Maktutövning i personliga relationer kan bygga på att ena parten har ett intellektuellt, andligt, kulturellt, socialt eller ekonomiskt övertag över den andre och kan ta sig mycket subtila uttryck, kanske inte märkbara för andra än den som utsätts för maktutövningen. Finns det dessutom en koppling till gudsbilden, vilket är fallet när ett övergrepp sker i kyrklig miljö, riskerar den utsattes gudsrelation att allvarligt skadas. Den som utsätter en medmänniska för sexuella övergrepp begår mycket allvarliga brott mot honom eller henne och därmed också mot Gud själv, den Gud till vars avbild vi alla är skapade.

FÖRLÅTELSE

Jesus Kristus tar parti för den utsatte, den som är i underläge. Som Kristi efterföljare bör vi göra detsamma. Det får naturligtvis konsekvenser också när det gäller sexuella övergrepp. Människor som utsatts för övergrepp i kyrkliga miljöer har ibland fått uppleva att de tystats ner när de velat berätta om vad som hänt. Ingen har velat lyssna. Denna misstro eller ovilja har i sig inneburit ännu ett övergrepp. Inte sällan har någon utifrån en maktposition försökt ålägga dem som blivit utsatta att förlåta och glömma. Kyrkorna har många gånger inte tagit den utsattes parti.

Möjligheterna att be om förlåtelse, att bli förlåten eller att förlåta är värdefulla gåvor till oss människor. Men att tvinga någon att förlåta eller att använda förlåtelsen som ett verktyg i maktens händer är orimliga och felaktiga sätt att bruka dessa gåvor. Vid sexuella övergrepp, som rör så känsliga delar av människans liv, är förlåtelse och försoning människor emellan inte alltid möjlig

på kort sikt. Ska den som utsatts för sexuella övergrepp kunna förlåta handlar det i regel om en process över lång tid.

DEN KRISTNES ANSVAR FÖR SIN MEDMÄNNISKA

Enligt svensk lag finns ingen allmän skyldighet att förhindra brott eller anmäla brott och andra missförhållanden som drabbar vuxna människor. Ur kristet perspektiv och i ljuset av Jesu bud om kärlek till vår nästa, kan vi ändå slå fast att det finns ett moraliskt ansvar att göra något när vi ser att en medmänniska far illa. Det må vara ett barn, en ung människa eller en vuxen. Och detta ansvar gäller oberoende av om vi är anställda, frivilliga eller förtroendevalda.

Dessutom stadgar Socialtjänstlagen att var och en som yrkesmässigt arbetar med barn och som upptäcker att ett barn far illa har skyldighet att anmäla detta till sociala myndigheter. Den som är frivillig ledare eller liknande för barn eller ungdomar har inte samma lagstadgade plikt, men Socialtjänstlagen säger att den som upptäcker att ett barn far illa, bör anmäla detta till socialnämnden.²

I svensk lagstiftning, till exempel Jämställdhetslagen och Arbetsmiljölagen, finns också lagrum som fordrar att en arbetsgivare ska ingripa mot sexuella övergrepp.

2. Socialtjänstlagen (2001:453) kap 14 § 1c.

3. Vad menar vi med sexuella övergrepp?

Definition ur Svenska kyrkans riktlinjer Vad gör vi nu?
Bemötande och förebyggande av sexuella övergrepp:

Sexuella övergrepp ”är ett samlingsbegrepp som omfattar allt från sexuella trakasserier av olika slag till våldtäkt, såväl brottsliga handlingar som moraliskt klandervärda sådana. Det rymmer alltså ett spektrum av handlingar och upplevelser, men i allmänhet med en och samma grundförutsättning – en person utsätts mot sin vilja för något av en annan person. Det kan gälla allt från kommentarer, antydningar och anspelningar av sexuell natur till sexuella handlingar.

[...] Ett nyckelord i definitionen är ’ovälkommet’. Den som utsätts för sexuella övergrepp blir föremål för handlingar av sexuell natur som är ovälkomna, inte önskade och inte ömsesidiga eller som man inte förstår innebörden av. Sådana handlingar innebär att den utsatta känner sig kränkt och att förövaren överskrider de naturliga gränserna för den personliga integriteten.

Sammanfattningsvis kan man säga att sexuella övergrepp är varje slag av ovälkommet sexuellt uppträdande i ord eller handling”.

Definition av sexuella övergrepp mot barn ur Frälsningsarméns material *I trygga händer*, som ansluter sig till den definition som används inom vården:

Sexuella övergrepp inbegriper att utsätta barn för handlingar av sexuell natur när barnet på grund av sin ålder eller utvecklingsnivå inte kan förstå eller ge sitt samtycke eller när handlingen bryter mot samhällets lagar eller sociala förbud.

DEFINITION AV SEXUELLA TRAKASSERIER ENLIGT DISKRIMINERINGSLAGEN 1 KAP 4 § 5 STYCKET
Ett ”uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet”.

DEFINITIONER AV SEXUELLA ÖVERGREPP ENLIGT BROTTSBALKEN VÅLDTÄKT 6 KAP 1 §

”Den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar en person till samlag eller till att företa eller tåla en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt till fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller den som med en person genomför ett samlag eller en sexuell handling som enligt första stycket är jämförlig med samlag genom att otillbörligt utnyttja att personen på grund av medvetlöshet, sömn, allvarlig rädsla, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i en särskilt utsatt situation.

[...] Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas, om våldet eller hotet varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet”.

SEXUELLT TVÅNG 6 KAP 2 §

”Den som, i annat fall än som avses i 1 § första stycket, genom olaga tvång förmår en person att företa eller tåla en sexuell handling, döms för sexuellt tvång till fängelse i högst två år.

Detsamma gäller den som genomför en annan sexuell handling än som avses i 1 § andra stycket med en person under de förutsättningar i övrigt som anges där.

[...] Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet”.

SEXUELLT UTNYTTJANDE AV PERSON I

BEROENDESTÄLLNING 6 KAP 3 §

”Den som förmår en person att företa eller tåla en sexuell handling genom att allvarligt missbruka att personen befinner sig i beroendeställning till gärningsmannen döms för sexuell utnyttjande av person i beroendeställning till fängelse i högst två år.

[...] Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen annars visat särskild hänsynslöshet”.

VÅLDTÄKT MOT BARN 6 KAP 4 §

”Den som har samlag med ett barn under femton år eller som med ett sådant barn genomför en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst två år och högst sex år.

Detsamma gäller den som begår en gärning som avses i första stycket mot ett barn som fyllt femton men inte arton år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen ska svara på grund av en myndighets beslut.

[...] Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet”.

SEXUELL POSERING 6 KAP 8 §

”Den som främjar eller utnyttjar att ett barn under femton år utför eller medverkar i sexuell posering, döms för utnyttjande av barn för sexuell posering till böter eller fängelse i högst två år.

Detsamma gäller den som begår en sådan gärning mot ett barn som fyllt femton men inte arton år, om poseringen är ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling.

[...] Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om brottet avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet”.

GROOMING 6 KAP 10 §

”Den som, i syfte att mot ett barn under femton år begå en gärning för vilken straff föreskrivs i 4, 5, 6, 8 eller 10 §, föreslår en träff eller stämmer träff med barnet, döms för kontakt för att träffa ett barn i sexuell syfte till böter eller fängelse i högst två år”.

4. Förebyggande arbete

Det finns åtgärder att vidta för att förebygga att sexuella övergrepp sker. Genom utbildning och information kan anställda, frivilliga och förtroendevalda göras medvetna om risker och möjligheter att förhindra. För alla som arbetar i kontakt med människor är handledning ett viktigt och bra redskap.

Sexuella övergrepp handlar mer om makt än om sexualitet. Det är alltså viktigt att kyrkan är medveten om de maktförhållanden som finns i relationer mellan människor och att dessa i sig utgör risker. Genom att tydliggöra ledarroller, arbets- och ansvarsfördelning kan risken för övergrepp minskas.

Det går också att praktiskt lägga upp arbete och verksamhet på ett sådant sätt att riskerna för övergrepp minskar. Detta förebyggande arbete sker naturligtvis främst för att skydda människor som skulle kunna bli utsatta. Men det är också ett sätt att skydda anställda, frivilliga och förtroendevalda. Genom att lägga upp arbetet klokt, skapar vi större trygghet för alla människor i våra kyrkor.

TILL DIG SOM ÄR ANSTÄLLD, LEDARE ELLER FÖRTROENDEVALD

- Behandla alla du möter med respekt och värdighet.
- Undvik förlöjligande eller kränkande kommentarer om eller till människor.
- Undvik favorisering, överdriven närhet och ”positiva” kommentarer om utseende eller liknande som går över gränserna för den personliga integriteten. Dessa gränser sätter människor på olika sätt, kanske är gränserna också olika beroende på situation – det är alltid den enskilda människans och omgivningens sätt att sätta dessa gränser som måste respekteras.
- Vid enskilda samtal, informera någon om att samtalet kommer att äga rum.
- Var uppmärksam på hur du själv agerar och var medveten om att saker du gör eller säger, också om de sker med de bästa avsikter, kan missförstås eller misstänkliggöras.
- Var inte rädd för att be om råd eller handledning när du behöver det.

ATT ORGANISERA BARN- OCH UNGDOMSARBETE

- Använd ljusa och överblickbara lokaler.
- Försök att alltid ha minst två vuxna ledare med i grupper, särskilt om inga andra verksamheter pågår i byggnaden.
- Undvik, så långt det är möjligt, att en ledare eller annan vuxen är ensam med ett barn på platser där ingen annan kan se dem.
- Vid samtal med en ung människa, informera ytterligare någon vuxen om att samtalet äger rum. Se helst till att det finns fler vuxna i byggnaden och att den unga människan vet om detta.
- Se till att ledare inte träffar eller bjuder hem barn och ungdomar vid sidan om verksamheten, om inte fler vuxna finns med.
- Var alltid flera vuxna vid utflykter, läger och liknande.
- När barn och ungdomar ska skjutas, försök att alltid ha fler än en passagerare i varje bil. Ha en gemensam uppsamlingsplats där barnen ska lämnas och hämtas vid utfärder och liknande.

Övergrepp i allmänhet liksom sexuella övergrepp, sker numera inte bara genom att personer möts i kyrkans verksamhet. Sociala medier, internet i övrigt, appar i mobiltelefoner och liknande utgör också arenor där övergrepp kan ske. Kyrkan, församlingen och föreningen bör i förväg ha bestämt hur man använder sig av dessa och hur man agerar när man får vetskap om att kränkningar och övergrepp sker på den typen av arenor.

Vid en undersökning 2017 av sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer som lett till rättssak, hade samtliga fall det gemensamt att inget av övergreppen hade skett i kyrkans verksamhet, men att kyrkans verksamhet var den plats där offer och förövare fått kontakt.³ Det kan därför finnas anledning att i förväg samtala i ledargruppen om hur kontakter utanför verksamheten ska skötas.

3. Erik Lund, *När det som inte får hända, händer. Krisarbete utifrån sexuella övergrepp mot barn och unga i kyrklig kontext*. Teologiska högskolan, Stockholm, 2017.

5. Att tillsätta tjänster och uppdrag

Till det förebyggande arbetet hör också noggrannhet vid tillsättning av olika befattningar. Denna noggrannhet är viktig vid tillsättning av såväl anställningar som frivilliguppgifter. Några punkter är särskilt viktiga:

- Håll intervjuer med dem som söker ett arbete eller vill bli frivillig ledare.
- Begär referenser – och ta sedan verkligen kontakt och hör vad referenten har att säga om den sökande. En bra fråga att ställa är ”Är det något vi bör veta?” Vaga eller tvetydiga upplysningar gör det nödvändigt med en noggrannare uppföljning av den sökande. Om denne bara har varit kortare perioder på flera olika ställen kan detta vara en varningssignal.
- Kontrollera tidigare brottslighet. Den som erbjuds ett arbete inom barnomsorg och skola måste idag uppvisa ett utdrag ur det så kallade belastningsregistret. Det gäller även när den som anställer är en organisation/förening/församling. Även vid ideella uppdrag är det numera möjligt att begära att registerutdrag visas upp. Vi rekommenderar att detta görs.
- Tillse att alla, anställda såväl som frivilliga, i kyrkornas verksamhet har klara befattnings- eller uppgiftsbeskrivningar. I dessa ska framgå det ansvar var och en har när det gäller uppmärksamhet på sexuella övergrepp, liksom den moraliska skyldigheten att ingripa när någon i ens närhet far illa. Vem man ska vända sig till om man misstänker att sexuella övergrepp har skett bör också finnas med. I samband med att anställningen respektive det frivilliga uppdraget börjar, bör den nye medarbetaren tillsammans med arbetsledaren göra en genomgång av de riktlinjer och regler som finns när det gäller sexuella övergrepp och trakasserier.
- Överväg att använda tidsbegränsade uppdrag och provanställningar.

OM REGISTERUTDRAG

Registerutdrag är inte en garanti för att förhindra framtida övergrepp och kan därmed inte ersätta annat förebyggande arbete. Utdragen som visas upp får inte vara äldre än ett år och de får inte behållas av föreningen/församlingen, utan ska lämnas tillbaka till den som utdraget gäller. Föreningen/

församlingen får göra en anteckning i register att utdrag har visats upp.

I belastningsregistret syns avtjänad påföljd i 10 år om den dömda är över 18 år och i 3 år om den dömda är under 18 år. Samtliga domar samt beslut om strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse för sexualbrott och barnpornografi syns i registerutdraget.

6. Ansvar gentemot den som blivit utsatt för övergrepp

ALLMÄNNA UTGÅNGSPUNKTER

Den utsatta människan är kyrkans viktigaste ansvar. När kyrkor och ungdomsorganisationer organiserar hur man ska arbeta när det gäller sexuella övergrepp är det viktigt att olika personer eller instanser ansvarar för olika uppgifter. Det bör finnas en kontaktperson på nationell, stifts-/distriktsnivå eller i ekumenisk organisation, till vilken lokalt anställda och ideella ledare kan vända sig för att få råd och stöd. Tillsammans med denna person kan man rådgöra kring frågor som: Vad kan det jag har sett betyda? Hur bör jag gå tillväga? Vart kan jag vända mig?

Stöd till den utsatte ska handhas av en person, som inte har kontakt med den som anklagas för övergreppet.

Om anklagelser om sexuella övergrepp riktar sig mot en anställd är det viktigt att behandla frågan som ett personalärende och inte som ett självårdsärende. Funktionerna som arbetsgivare respektive självårdsarende måste hållas isär. Det är ofta bra att ta en tidig kontakt med fackförbund eller motsvarande när anklagelser riktar sig mot en anställd.

KONTAKTER MED MEDIA

Om media får kännedom om att en anklagelse eller misstanke föreligger eller att en utredning påbörjats, är det viktigt att ha rutiner också för hur detta handhas. En grundprincip bör vara att en person ansvarar för dessa kontakter. Till honom eller henne hänvisas alla frågor från media. All information ska bygga på fakta, inga spekulationer eller obekräftade uppgifter. Undvik att informera via massmejl eller sociala medier.

TILLVÄGAGÅNGSSÄTT OM NÅGON BERÄTTAR ATT HAN ELLER HON BLIVIT UTSATT FÖR ÖVERGREPP:

Allra först är det viktigt att fråga sig: Är jag den som ska ta emot denna berättelse? I vissa fall kan det vara lämpligt att redan vid denna första kontakt hänvisa till en kontaktperson enligt ovan. Det är viktigt att stödja den som vill berätta i att ta denna kontakt.

FÖR DEN SOM TROTS ALLT FÅR TA EMOT EN UTSATT MÄNNISKAS BERÄTTELSE FINNS NÅGRA VIKTIGA RÅD:

- Lyssna aktivt och uppmärksamt.
- Lägga formuleringar på minnet.
- Ifrågasätt inte berättelsen.
- Ställ inte ledande frågor. Ge inte heller förhastade svar.
- Använd aldrig konfrontation mellan utsatt och anklagad/förövare som metod för att reda ut vad som hänt!
- Ge erbjudande om fortsatt stöd och kontakt. Ge fortlöpande information om hur ärendet utvecklas.
- Också den utsattes familj och närmaste omgivning kan behöva stöd.

OM DEN UTSATTE ELLER DEN SOM ANKLAGAR ÄR ETT BARN

- Klargör att du kommer att vidarebefordra det han eller hon berättar till personer som kan hjälpa till – i ett första steg en kontaktperson enligt ovan och ansvariga för den lokala verksamheten, i nästa steg till sociala myndigheter. Ge alltså inga löften om tystnad.
- Gör minnesanteckningar så snart som möjligt efter samtalet: datum, tid och samtalets huvudsakliga innehåll, hur du har agerat och vad ni kom överens om angående hur ni skall gå vidare. Använd inte namn, utan ange enbart initialer när du skriver om vad olika personer gjort. Signera. Spara anteckningarna på ett säkert ställe.

OM DEN UTSATTE ELLER DEN SOM ANKLAGAR ÄR EN VUXEN

- Erbjud stöd till den som vill göra polisanmälan.

HUR MAN KAN GÅ VIDARE

Att vara den som tar emot en utsatt människas berättelse är en omskakande upplevelse och det är helt naturligt om man känner sig vilsen och oklar över hur man ska gå vidare. Finns det en kontaktperson enligt ovan kan man ta kontakt med denne. Man kan också rådgöra med den som är ansvarig för den lokala verksamheten. Gäller det ett barn kan man ringa BRIS eller en barn- och ungdomspsykiatrisk klinik för att få råd och stöd.

OM ANMÄLAN SKA GÖRAS

En vuxen människa måste själv göra polisanmälan.

När det gäller barn står det i Socialtjänstlagen att alla som får kännedom om att ett barn far illa bör anmäla det till socialnämnden i kommunen. Anställda på vissa myndigheter och i vissa verksamheter är, enligt samma lag, skyldiga att genast anmäla om de i sitt arbete misstänker att ett barn far illa. Präster, pastorer, diakoner, församlingspedagoger, musiker och ungdomsledare ryms alla inom det som i Socialtjänstlagen benämns ”vissa verksamheter” och är alltså skyldiga att anmäla misstanke eller vetskap om att ett barn far illa till socialnämnden. Vid bikt eller enskild själavård, gäller särskilda regler för präster och pastorer (se mer nedan).

Varje kyrka bör ha rutiner för hur man ska göra vid en anmälan. Det är lämpligt att ansvaret för att göra en eventuell anmälan till myndigheterna ligger på någon högre upp i organisationen än ledarna i den aktuella gruppen. Det underlättar för den som har haft den första kontakten med den utsatte, att fortsätta med detta.

En orosanmälan görs till socialnämnden i den kommun där barnet bor. Det finns inga särskilda krav på hur en anmälan ska utformas. Ett verktyg för anmälan som är lätt att använda och där alla erforderliga uppgifter kommer med, finns på www.rosanmalan.se.

TYSTNADSPLIKT OCH ANMÄLNINGSSKYLDIGHET

Enligt Rättegångsbalken har präst eller pastor inom ett trosamfund tystnadsrätt om sådant han eller hon har erfarit under bikt eller enskild själavård. Det betyder att en präst eller pastor aldrig får eller kan tvingas att vittna om sådana uppgifter. Detta gäller dock enbart präster och pastorer och enbart vid bikt eller enskild själavård. En präst eller pastor som vid bikt eller enskild själavård får vetskap om eller har anledning att misstänka att ett barn far illa, får alltså inte anmäla detta till socialnämnden. I samtliga övriga fall, även vid exempelvis förtroliga samtal, har även präster och pastorer skyldighet att anmäla misstanke om att ett barn far illa.

7. Åtgärder gentemot den som är anklagad eller misstänkt

Vi har markerat att den utsatta människan är den viktigaste personen för kyrkan att ge omsorg åt i samband med sexuella övergrepp. Erfarenheten visar dock att den som är anklagad eller misstänkt ofta är den som får stöd och hjälp, snarare än den som utsatts. Kyrkan kan också ha ett själavårdsansvar även för förövaren. Detta får då inte utövas av den som har själavårdsansvar för offret. Det får heller inte ersätta arbetsrättsliga åtgärder eller andra åtgärder en arbetsgivare bör vidta om förövaren är anställd. Det får inte heller leda till att den som blivit utsatt för ett övergrepp sätts åt sidan till förmån för den anklagade.

I kyrkans verksamhet är det inte ovanligt att anställda ledare och ideella ledare verkar sida vid sida. Vid anklagelse eller misstanke om övergrepp är det dock viktigt att särskilja dessa grupper från varandra eftersom det är olika vad man kan, får och ska göra beroende på om den anklagade är anställd eller inte.

Enligt Diskrimineringslagen är en arbetsgivare skyldig att utreda misstankar om övergrepp. Detta gäller även om den som anklagas är ideell, eftersom även ideella ledare anses falla inom arbetsgivarens verksamhetsområde.⁴

VID ANKLAGELSE ELLER MISSTANKE OM ÖVERGREPP

Gör allt som är möjligt för att undvika att rykten sprids och att den anklagade döms på förhand. När det gäller anställda är det nödvändigt att på förhand komma överens med fackförbund eller motsvarande om att en anställd som är anklagad/misstänkt ska stängas av från tjänsten under tiden utredning sker. En ideell ledare kan stängas av omgående från verksamheten.

4. Diskrimineringslagen 2 kap 3 §.

UPPFÖLJNING

Också den som är anklagad/misstänkt har behov av att få veta hur hans eller hennes ärende framskrider. Det är viktigt att ge fortlöpande information om detta.

En grupp människor som kan behöva stöd, men som riskerar att helt glömmas bort, är den anklagades familj.

Om det som skett blir föremål för polisutredning, eventuellt också domstolsprövning, finns det flera möjliga utfall:

- Om den anklagade/misstänkte frikänns helt från anklagelsen, bör detta offentliggöras med den tydlighet som bäst tjänar syftet att rentvå honom eller henne.
- Om utredningen läggs ner därför att det inte kan styrkas att brott har skett, ankommer det på ansvariga för verksamheten lokalt, regionalt och/eller nationellt att avgöra hur man går vidare. Ett bra sätt är ha som rutin att alla som varit föremål för en utredning av det här slaget efter utslaget ska delta i ett samtal där man kan komma fram till om och i så fall hur den tidigare anklagade ska ta del i fortsatt verksamhet.
- Om utslaget blir fällande, bör ett liknande uppföljningssamtal ske efter avtjänad påföljd. Det samtalet resulterar säkert ofta i att den dömde i fortsättningen inte ska finnas med som anställd, frivillig ledare eller förtroendevald i kyrkans arbete.

8. Utbildning och spridning av materialet

Detta material riktar sig i huvudsak till kyrkor och ungdomsorganisationer. Vilken verkan och betydelse det kommer att få är till stor del avhängigt av hur det sprids, förankras och brukas i kyrkorna.

Vi rekommenderar att kyrkor och ungdomsorganisationer:

- informerar om och går igenom materialet i alla sina utbildningar för tjänst i kyrkorna
- informerar om och går igenom materialet i motsvarande utbildningar för frivilliga medarbetare
- anordnar utbildningar om detta material lokalt, regionalt och nationellt
- inför och förankrar rutiner på lokal och regional nivå, som säkerställer att nya anställda och frivilligarbetare informeras om dessa riktlinjer.

9. Litteratur, material och organisationer

MATERIAL FRAMTAGET I KRISTNA SAMMANHANG:

- I trygga händer – etisk vägledning för arbete bland barn och ungdomar.* Frälsningsarmén, 2016.
- Vad gör vi nu? Bemötande och förebyggande av sexuella övergrepp.* Svenska kyrkan, 2011.
- Kyrkornas 'NEJ' till våld mot kvinnor – vad kan vi göra?* Lutherska Världsförbundet/Svenska kyrkan. Uppsala 2002.
- Beredningsplan mot sexuella övergrepp mot barn och ungdomar.* Stockholms katolska stift, 2010.
- Ulrika Erlandsson, *Med barnens trygghet i fokus.* Katolska pedagogiska nämnden, 2016.
- Trygga tillsammans.* Equmeniakyrkan, uppdateras årligen.
- Helena Enoksson, *Min kropp är min.* Svenska kyrkan, Västerås stift 2002.
- Marie F. Fortune, *Responding to Clergy Misconduct,* FaithTrust Institute, 2009.
- Erik Lund, *När det som inte får hända, händer. Krisarbete utifrån sexuella övergrepp mot barn och unga i kyrklig kontext.* Teologiska högskolan, Stockholm, 2017.

KRING ÖVERGREPP OCH VÅLD MOT BARN

- Åsa Landberg, Carl Göran Svedin, Gisela Priebe, Marie Wadsby, Linda Jonsson, Cecilia Fredlund, *Det gäller en av fem – fakta om barn, sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2014.* Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2015.
- Mia Lingåker, *Våga se signaler på sexuella övergrepp. Vägledning och främjande integritetsarbete.* Gothia fortbildning, 2017.
- Carl Göran Svedin & Lena Bank, red. *Sexuella övergrepp mot flickor och pojkar* (Lund: Studentlitteratur), 2002.
- Börje Svensson, *De mest hatade. Om pedofiler och andra sexualbrottslingar.* Ordfront, 2012.
- När något har hänt: handbok för att stötta barn som upplevt svåra händelser.* Rädda Barnen, 2017.
- Sexuella övergrepp inom idrotten – om barnets rätt till en trygg idrott.* Bris rapport, 2017:2.
- Stopp! Min kropp. En handbok i hur man pratar med barn om kroppen, gränser och sexuella övergrepp.* [Anna Norlén], Rädda barnen, 2013.

KRING ÖVERGREPP OCH VÅLD MOT VUXNA

- Rebecka Bohlin & Sara Berg, *Bit inte ihop! Sätt gränser på jobbet.* Ordfront, 2013.
- Caroline Engvall, *Virtuell våldtäkt. Om unga och sexbilder på nätet.* Kalla kulor förlag, 2015.
- Josefin Grände, Lisa Lundberg & Maria Eriksson, *I arbete med våldsutsatta kvinnor. Handbok för yrkesverksamma.* Gothia fortbildning, 2014.
- Gunnar Ringheim, *Det som ikke skulle skje. Fortellinger om overgrep. En dokumentar om hvordan Kirken håndterer seksuelle krenkelses blant sine egne.* Gyldendal, 2015.
- Katarina Wennstam, *Flickan och skulden. En bok om samhällets syn på våldtäkt.* 2002. Ny utgåva i Månpoeket, 2012.

HEMSIDOR

- www.kvinnofrid.se (internetportal)
- www.roks.se (Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige)
- www.boj.se (Brottsofferjourernas riksorganisation)
- www.hopp.org (Riksorganisationen mot sexuella övergrepp)
- www.bris.se (Barnens rätt i samhället)
- www.rb.se (Rädda Barnen)
- www.brottsoffermyndigheten.se
- www.bra.se (Brottsförebyggande rådet)
- www.bo.se (Barnombudsmannen)
- www.do.se (Diskrimineringsombudsmannen)
- www.kirkeligresurscenter.no (Norsk ekumenisk stiftelse mot våld och sexuella övergrepp)

Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer

– Reviderad utgåva

SEXUELLA ÖVERGREPP i kyrkliga miljöer är ett allvarligt och försummat problem. Att vi som enskilda kristna och kyrkor reagerar tydligt mot sexuella övergrepp och trakasserier är en avgörande trovärdighetsfråga. Kyrkorna måste kunna erbjuda trygga miljöer där ingen ska behöva utsättas för sexuella övergrepp. Dessa riktlinjer är ett sätt för medlemskyrkorna i Sveriges kristna råd att lyfta frågan och att visa på möjliga sätt att undvika att sexuella övergrepp sker. Riktlinjerna innehåller också råd och tips om hur man ska agera när övergrepp har skett.

KYRKORNA VILL med dessa ekumeniska riktlinjer tydligt markera att sexuella övergrepp aldrig kan accepteras. Därför har Sveriges kristna råd genom sina företrädare i styrelsen beslutat att anta riktlinjerna och rekommendera medlemskyrkor och ungdomsorganisationer att anta och använda dem. En första version av riktlinjerna antogs 2003. Dessa har sedan reviderats och vidareutvecklats och antagits på nytt 2018.

RIKTLINJERNA INNEHÅLLER teologiska och principiella resonemang, men också praktiska tips och idéer om hur man kan gå tillväga i olika konkreta situationer.

**SVERIGES
KRISTNA RÅD**

*Kyrkorna tillsammans
i tro och handling*

KONTAKT: 08-453 68 00, info@skr.org
www.skr.org

POSTADRESS: Box 14038, 167 14 Bromma

ISSN 1650-9196